

גומפרץ, ג. מכסאי שפתנו. עיין ק. ס. כ"ט ע' 312. בספר זה כינס ג' עשרה מאמרים, שרובם כבר נתפרסמו בבימות שונות, ומיעוטם נדפסו בו לראשונה. ואולם אף אותם שאינם חדשים, חזר המחבר ובדקם, תיקנם והגיהם לפני שקבעם בספרו.

הבעיות, שעוסק בהן ג', רבות ומרובות מנים הן. בין מחמת סיבן של תופעות הלשון הנדונות בספר ובין מפני שאותן התופעות הן ילדות שכבות לשון שונות ומרוחקות זו מזו ריחוק של זמן וריחוק של מקום. אף המקורות שנוקט להם המחבר בפתרון הבעיות מרובי גוונים: תעתיקים לועזיים, עדויות ספרותיות, בייחוד של מודקקים קדמונים ושל אנשי המסורה, עדויות שבעל פה על הגיית מלים שונות במי בני עדותינו בזמן הזה וכן ניסויים מניסויים שלו ושל אחרים. אף על פי כן אין לפנינו צרור מאמרים נפרדים זה מזה כתבנם שכונסו בספר אחד, אלא מערכת מאמרים הקשורים זה בזה. הצד המאחד אותם הוא התעניינותו המיוחדת של ג' במסורה, ביהר דיוק בדקדוק המסורה. ואמנם שבעה מתוך עשרת המאמרים עוסקים במישרים בשאלות הכרוכות בדקדוק המסורה, ברם, יצוין שאין ג' מסתפק בכירור שאלות של דקדוק המסורה; אדרבה, הוא שואף לפתור בסיועו בעיות שונות של הדקדוק העברי ההיסטורי, בעיות מסובכות, שעדיין לא הושבו עליהן תשובות המניחות את הדעת.

תיאור כל העניינים שעסק בהם ג' בספרו ובידור כל הבעיות המועלות בו ועולות ממנו, חורגים מתחום סקירת-ביקורת אצטמצם אפוא ואנסה להעמיד את הקורא על החשובות שבשאלות ועל חידושי של המחבר בפתרון.

(א) במאמר הראשון "הגיית האותיות בצרפת וגלגולה לאשכנז" מנתח ג' מלים עבריות בתעתיק צרפתי של המאות ה"ג והי"ד ומתאר ע"פ זה בעיקר את מבטא העיצורים. מסקנתו היא שמבטא יהודי אשכנז מקורו במבטא של יהודי צרפת ושמבטא זה שונה מן המבטא הספרדי לא רק בהגיית העיצורים, אלא אף בהגיית החספים והשואאים. אנו רואים שהדל"ת והתי"ז הרפות עדיין האויות כהגייתן בעברית קדמונית (t, d), שהגיית העי"ן אינה כסלה והריהי רמוזה בתעתיקים — מה שאין כן הגיית הה"א והחז"ת. כנגד זה חלו שינויים מכריעים בהגיית אותיות רבות.

826 הפועל; התאגדות לתרבות גופנית בארץ ישראל. עשור לשינוי הערים ע"ש זיאמה חייקין. (תל-אביב) מרכז "הפועל", (דפוס "ספר"), תשי"ד-1953, 27, [1] ע', טבלאות, תמונות 8. בראש השער: הסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל / התאגדות לתרבות גופנית "הפועל" / הועד המרכזי הועדה הימית המרכזית.

רוזנברג, י. י. ס' אליהו הנביא. עיין לעיל מספר 637.

827 רמת גן, בית צבי, תערוכת תנוכיות, הנערכת בשיתוף עם המחלקה לתרבות של עיריית רמת גן באולם הספריה של "בית צבי". רמת גן, (דפוס פ. וגשל), תשי"ד, 19, [1] ע' 8. בראש השער: "בית צבי" בית תרבות לנער ע"ש צבי קליר.

828 ספר שמירת הנפש; ענטהאלט חיכסיעו <דינים ואזהרות> ... חיא צו היטען זיינע זעהלע אונו קערפער פון אללע שלעכטע וועגען. הערויס גענאמען פאן ש"ס, זוהר ... ירושלים, (צ. מאשקא-חיס), תשי"ג, 18, [2] ע' 8.

בלשנות

829 אלמליח, אברהם. מלון חדש ושלם עברי-צרפתי ... חיבר ע"י אברהם אלמליח ... מהדורה חדשה מוגדלת ומורחבת, מוגהת ומתוקנת עם הרבה הוספות ישנוניים. כרך ג: א-פ, תל-אביב, "יבנה"; (ירושלים, דפוס "הספר", תשי"ד), [4] 2257-3128 עמודות. 8. שער נוסף בצרפתית: Nouveau dictionnaire complet hébreu-français, par Abraham Elmaleh. Tome 3. Tel-Aviv, 1954. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 312, את הראשון — שנה כ"ז ע' 20, שם גם ציון.

830 ברקלי, שאול. לוח השמות השלם; לוחות לנסית השמות על כל מצעיהם וציריהם בצורף רשימה של 12,000 שמות עצם מתקופת התנ"ך ועד ימינו אלה, עם הוראות מפרסות לנסיתם. ערוך ומסדר בידי שאול ברקלי. מהדורה שמינית מתקנת. ירושלים, ר. מס; (תל-אביב) דפוס "ניאוגרפיקה", 1954, 112 ע' 8. מהדורה ד' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 21.

למשל: (1) ס, צ, ש, ש נתלכדו להגה אחד והוא (s); (2) מ—ג בסוף ההברה מאונפסות הן; (3) ב בסוף הברה קשה היא (b), בעוד שהפ"א מתרפה כיון (f), היינו: Abbu (אבהו), caf (כ"ף). (1) התופעה הנזכרת באחרונה, שנראית לי כרוכה בחוקי לשונם המדוברת של היהודים באותו הזמן, ג' מדמה אליה, שלא בדין, את המאמר הידוע בברכות י"ג ע"ב. וז"ל ג': "אין לפנינו חוק מבוסס על הפוניטיקה גרידה, כי אם חוק המבוסס על מסורת היסטורית עתיקה... ולרקע ההיסטורי השתה ברכות יג: ליתן ריות בין הדברים... ע"ש בשך הכנף פתלי, כלומר יש דגש באות האחרונה גם שלא במקום הכפלה" (ההדגשה שלי, ב"ח: עמ' 87). משמעות המאמר התלמודי הנ"ל, שהייתה ידועה לר' יונה ך' גנאה (ע' רקמה מהדורת וילנסקי עמ' רנג) נעלמה מדעתם של כמה מדקדקים בני דורנו. המאמר התלמודי מזהיר מפני ההכפלה המתהווה בדרך הסבע, כשהוגים בציפוט שתי מלים, שהאחרונה מהן פותחת באותו הגה — או בהגה דומה — שנשתיימה בו הראשונה. בלשון העברים שבתקופה הזאת היו ההגאים ב ר"ב (בדומה לכך גרסית) פונימה אחת, ושתי "הגשמותיה" ב"ית קשה ובי"ת רפה, היו תלויות במעמד הפונימה בקונטקסט (בתוך מלה אחת או בדרך הגייה של שתי מלים סמוכות). בהכפלה מתגשמת הפונימה לעולם בצורתה הקשה. ובכן כל אימת שמתהווה הכפלה בין ססיבתה הנטייה ובין ססיבתה זימון הגאים מקרי בקונטקסט, התוצאה אחת: ההגשמה הקשה. מכאן שהגייה ע"ש בשך, הנפתיל אינה מעידה כלל על הגייה ע"ש, כנף (ף דגושה) תחת הנמסר ע"ש, כנף, בדייק כשם שמאריך (תה' לד יז) שמוכר ר' יונה אינו מלמד על הגיית ארו או ארץ (אל יישכח: המדובר בצד"י הספרדית הקרובה לסמ"ך), כלום יעלה על דעתו של אדם להוכיח מן הצורה אד"כ שהאות ז' הגייה בערבית הספרותית כדלית קשה גם בצירוף כגון ידכר. בגלל זימון מקרי ז"כ בבנין השמיני?

(2) גלגוליה של יו"ד במבטא זה ראויים לציון מיוחד. לפי קביעתו של ג' הגייה היו"ד: בראש מלה ובהכפלה כגים הערבית (או כיו"ד הרומאנית לפי מונחו); בשיש לפניו תנועה והיו"ד פשוטה הגייתה כיו"ד א"לנו: יו"ד חרוקה הופכת לאי (i < y). ידועות לנו

מקבילות לדרך הגייה זו בעברית שמחוץ למבטא הצרפתי ובזמן שקדם לו וג' משתמש בידיעות אלה ומסיק מהן כי "אפילו במקום ההתבוללות היתירה למראית העין מתברר שיהיו צרפת שמרו על מסורת ארץ ישראלית" (עמ' 30). בדבר הגיית יו"ד כגים מסתמך ג' על עדותו הידועה של רס"ג בפירושו ל"ספר יצירה", במקום שהוא דן על הגאים שאינם מובעים בכ"ב האותיות העבריות, וז"ל: "פאמא אלגיים פפימא בין אלגים ולד"לך געלהא אלטכראניון פי אליו"ד אלדגש וגעלהא בעץ' אלערב מקאם אליא. לאמיתו של הדבר אין כאן עדות ברורה להגיית היו"ד כגים בעברית, יש רק עדות לסימון היו"ד בדגש כדי להביע בה את ההגה הערבי ג'ים. וגם מדברי ר' יונה בספר ההשגה (הכתבים הקטנים עמ' 141): "רב סעדיה ז"ל פי ספר יצירה פאנה למא דכ"ר הנאך אן אהל טבריה ינסקון באליא אלמשודה [גימא] דכ"ר איצא אן אלערב קד תפעל ד"לך... אין ראייה שאנשי טבריה ביטאו יו"ד דגושה כגים בעברית; הריהו רק מפרש דברי רס"ג. ואמנם אילו היו אנשי טבריה נוהגים כן בהגייתם בתורה, כלום לא היה משתמר לנו זכר לכך בספרות בעלי המסורה, ובכל הכללים שכללו על הגיית האותיות בשני מוצאים? ואף אם נניח שאמנם הגו "אנשי טבריה" יו"ד כגים, אין אנו יודעים דבר ברור על התנאים, שבהם הפכה יו"ד לגים. לפיכך אין אנו רשאים לראות בתופעה זו מסורה רצופה מא"י לצרפת, בעוד שלא יקשה כלל להסבירה כהתבוללות יתירה" ללשונם המדוברת.

הוא הדין מעבר של יו"ד חרוקה ל"י. תופעה זו כללית היא ונפוצה עד מאד בלשונות שמיות והודוגרמניות. כפי שראה והראה אל נכון ג' במאמרו השלישי, וכלליותה היא המונעת את האפשרות להוכיח שתהליך זה במבטא הצרפתי היא מסורת הגייה ארץ ישראלית, ולא חידוש שנתחדש בזמנים שונים ובמקומות שונים (עיי' להלן). על כל פנים טעות ביד ג' לדמות תופעה זו לכללו של בן נפתלי לנקד כ"י ל"י וכו' תחת כ"י, ל"י. כאן תופעות קרובות אך לא זהות. שכן כללו של בן נפתלי מלמד על התהליך $i < y$ ולא על $i < y$. ועוד כמה שידוע לי לא נמסר בשום מקום שכן נפתלי הגה למשל אשאל תחת ישראל.

ועוד. תקצר היריעה מלדון בכל סכך הבעיות העולות מן המקורות האלה, אציין רק דברים אחדים, שלדעתי סותרים הם את הנחתו של ג':

(i) כתיבת ש' לשני הגי' קרובים, שהמסורה שבעל פה מכחינה ביניהם ומוצאת לאחר זמן סימן להבחנה ביניהם בכתב (בניקוד הבבלי כרגיל ש' בסברי: ש'), מעידה לכל היותר על כך, שאותו הניב השמי (הבנעני), שהונח בו הסימן ש' (כמובן בצורתו העתיקה) מלכתחילה לא היו בשני הגאים — ש' וש' — כדרך שהיו משמשים בניב העברי. לא אחת אנו מוצאים בשאלת סימני כתב מלשון אחרת, שאין בה כל אותם ההגאים שבלשון השואלת, שהלשון מסתפקת בסימן מסוים להביע הגאים קרובים זה לזה. אנו מוצאים בכתובות ארמיות עתיקות שימוש באות זי"ן רבנענית גם להבעת ההגה המסומן בערבית וכדומה, כשהערביים שאלו מן הארמית (הנבטיים) את האל"ף ב"ת שלהם, מצאו בו רק כ"ב אותיות והסתפקו באותיות אלה ולאחר זמן הבחינו ביניהן בסימנים שונים. כלום יעלה על הדעת לומר שהערביים לא הבחינו בן ההגאים s ל-d וז' ל-z, משום שהשתמשו באותיות s או z להביע את שניהם. עד שלא המציאו סימן מבחין בין s ל-z, ובין z ל-s? בכונן זה מסורה שבעל פה עדיפה היא ונאמנה להעיד מן האות המתה. ובעברית מצאה המסורת שבעל פה — אמנם בדורות מאוחרים יותר — את הדרך לסימון המבחין.

(2) שתיקת "ספר יצירה" בענין ההגייה הכפולה של ש' אין לפרשה כלל כהודאה, ששי"ן וסי"ן הן הגה אחד בפי מחבר הספר. מטרת המדקדקים הקדמונים במניית ההגייה הכפולה של בגדכפת" (או בגדכפת"ר) כפולה היא. ראשית, רצו להורות את הכללים שעל ציהם ניהגת ההגייה הקשה וההגייה הרפה של אותיות אלה, מבאן ניסוח כללי או"ה, דחיק ועוד. שנית, רצו אחרים מהם (עי' רס"ג, שם, וכן מדקדקים שומרונים מסוימים) להסתייע בהגייה כפולה של בגדכפת" להוכיח כי אין הלשון העברית חסרה שום הגה הידוע להם מלשונות הסביבה. בסיוע בגדכפת"ר וסימני הניקוד הגיעו הללו ל-36 הגאים. מניית הגייה כפולה של שי"ן ימנית ושמאלית, אינה בגדר שתי המסורות האמורות. שכן: (i) אין כללים דקדוקיים קבועים לשימוש של שי"ן וסי"ן, זוהי אך

(ב) במאמר השני "השי"ן סלטוליה וגלגוליה" מעלה ג' שלוש מסקנות: (1) בארצות הנוציות היתה הגיית השי"ן במשך המהצות הראשונה של ימי הביניים אחת, הני אומר השי"ן והסי"ן נהגו כסמ"ך (s). הגיית השי"ן הייתה נוהגת רק בחלק הערבי של ספרד. בשנת 1250 בקירוב, כשחל בגרמנית המעתק של s אל s, התחילו יהודי אשכנז לסגל לעצמם בהדרגה את הגיית השי"ן (s); (2) הנקדנים בא"י ובכל התכונה בשי"ן (הימנית) להגה s, אלא מטיל הוא ספק אם מבטא הנקדנים הוא מבטא העברית בזמנים הקדומים. אך דעתו על מבטא השי"ן בזמנים הקדומים לא נתבררה לי בדיוק מתוך דבריו. מצד אחד מניח ג' שלמשל ירמיהו הגה שי"ן כסמ"ך (עי' הדרוש פשחור—מגור מסביב; לשון גופל על לשון—שחור: סחור) ומצד אחר הוא קובע: "על כל פנים בין כל המסמכים שנשתמרו לנו בכתב מן התקופה הזאת (ז"א, עד זמן שכלול הנקוד" — ב"ח) אין אף אחד הרומז על "שניות מבטאה" (של השי"ן — ב"ח: שם עמ' 44). נראה לי שהמסקנה היחידה משתי ההנחות היא שהאותיות ש' וס' במקרא (הלא מנוקד) אינן אלא שני סימנים להגה אחד והוא s. ברם בהמשך דבריו הוא מגיע לכלל המסקנה השלישית: (3) שהשי"ן העברית הקדומה אין היא אמנם ההגה s, כפי שמקובל לחשוב, אלא הגה אחר קרוב לו: "צליל של לחשות" (שם עמ' 46). אם מבין אני כראוי את דבריו, הרי גלגולי השי"ן בעברית אלה הם: (א) "צליל של לחשות"; (ב) הפיכתו של הגה זה ל-s בתקופת המקרא; (ג) הפיכת s לשי"ן המודרנית" (עמ' 49) בפי הנקדנים; (ד) צלצולה כ-s בארצות הנוצריות עד אמצע המאה הי"ג; (ה) חידוש צלצולה כ-s באשכנז אחר כך. בתיאור זה של גלגולי השי"ן לא היסבר לנו, אם ההגייה של שי"ן כ-s בארצות הנוצריות היא המשכת המסורה המקראית או חידוש מסורתה, בדומה לחידוש מסורת הנקדנים באשכנז לאחר 1250 בערך.

ג' מביא עדויות שונות לאישוש מסקנתו: עצם הכתב העברי (הלא מנוקד) שאינו מבחין בין שי"ן לסי"ן; דרושים מימי המקרא והתלמוד שאינם מבחינים ביניהם; ערות מ"ספר יצירה" — עדות של השתיקה — שאינו מזכיר הגייה כפולה של שי"ן, בשעה שהוא מזכיר הגייה כפולה של בגדכפת"ר; דברי הידיונימוס.

$$(y^2)$$

אנו קוראים וילכד (פעמיים) ויקחהו ויתצבו, ויגבה, ויכתב, ויבזהו — בחירק, וכבר ראה קאהלי אל נכון שהשמטת החירק סיבתה בעובדה שלעתים אין המלים ננקדות. בשלמותן.

כמדומני לא הביא ג' הוכחות אחרות להגיית יו"ד חרוקה כזו בלשון המקרא ובפי הנקדנים. וואי אין ג' מייחס כוח עזות לסברתו שהשמות כמו ברכיהו, גדליהו הם קיצורים מן 'ברכיהו' 'גדליהו' קיצורים שנתהו לאחר שייברכיהו נחלשה הגייתו לא־ברכיהו. מה מחייבנו לפרש שמות כמו ברכיהו כקיצור מן 'ברכיהו' כלום אין הנומנקלאטורה העברית והשמיית מכירה שמות תיאופוריים, שהפעל שלהם הוא בעבר? כלום יכול נתניהו להיות קיצור מן 'נתניהו'? היש צורת 'נת' בעברית?

מאחר שנראה לו ל' שהגיית י' כזו הוכחה, הפליג לפתור שאלה אחרת בדרוק העברי, השונה במהותה מן השאלה הנדונה. בידוע שצדקה וכיוצא במלה זו באה בצירוף בכ"ל בחירק: בצדקה. ע"פ הכלל הנושן הנלמד גם בבית ספרנו, נהפך השואו הראשון לחירק, כלומר בצדקה נעשה בצדקה, וג' שואל: "מדוע השואו הראשון נהפך חוקא לחיריק... והלא הטרנסקריפציות היוניות מראות לנו כי מקורו של השואו בבכ"ל בשום מקרה אינו חיריק אלא a או e" (שם עמ' 80) ותשובתו היא: "הכלל שהשואו הראשון בין (?) שני שחאים נעים רצופים נהפך לחיריק היא תולדת ההיקש עם אותם המקרים שהשואו הראשון היה שווא לפני יו"ד, כי בשבילים כבר היה קיים חוק לשוני יציב: שואו לפני יו"ד הגייתו כחיריק" (שם). ובכן תהליך פוניסי מוגבל ומותנה בצירוף הגאים מסוים כמו י? (פעמים < i) הוא היסוד והמוצא לתופעה לשונית אחרת ונפוצה בכל סוגי הצירופים העיצוריים — חוץ מן האח"ע במסורה הסברנית — היא התופעה ש"ב בהברה סגורה ובלתי מוסעמת הופכת — בעיקר במסורה הסברנית — ל"ו, כגון, מְקֹדֶשׁ, מְדָבָר (לעומת: מְקֹדֶשׁ, מְדָבָר), תִּשְׁמֹר (בערבית ע"מ תִּקְסֵל) ועוד! ג' שונה לעתים על ידי שהוא מכליל תהליך מסוים שנמצא פועל באחד הניבים העבריים ובאחד הזמנים של הלשון, ומניחו פועל בכל הזמנים ובכלל הלשון: "אחרי שהבאתי דוגמאות שונות של השמטת היו"ד לפני חיריק מתקופות שונות וגם משפות שונות, כבר מותר להניח שמתבטאת (?) בה חוק לשוני

מעידה לסובת הדעה הרווחת שבוֹדֶךְ כלל נשתמרה ההגיית y של יו"ד חרוקה בלשון המקרא — ואמנם אותה מוסרים הניקוד הסברני והבבלי כאחד. התעתיק היווני אף בצורתו $\iota\delta\alpha\beta\beta\epsilon\eta$ יכול להביע גם y (ובחזאי הוא מביע יו"ד עיצורית בצורה $\iota\delta\alpha\beta\beta\epsilon\eta$), ואין בו הכרע (עין שיקוליו של Brønno. Studien über hebräische Morphologie und Vokalismus, Leipzig, 1943 עמ' 375 וכן עמ' 469. כשאנו מניחים תעתיקים לועזיים ביסוד התבוננותנו, עלינו להביא בחשבון שאין תעתיק לועזי עשוי להביע בדיוק נמרץ הגוי לשון זרה, בייחוד כשעל ידי כך הוא מוכרח לפגוע במנהגי כתיבה המקובלים בלשון, כבר העמידו חכמים ש' יוונית יכול להביע y (י). מפני שאין דרך הכתיבה היוונית לכתוב u, על כל פנים התעתיקים היווניים של ההכספלה והלאטיניים של הירונימוס יכולים לדבר בעדם בלבד ולא בעד תקופת הלשון המקראית. כלום מעידים הניקודים ירושלם, ימינך ויפל על הגיית יו"ד חרוקה i? ההבדל בין ירושלם, ימינך ובין ירושלם וימינך הוא כתיב בלבד, אם נזכור את כללי השואו של נקדני סבריה, ובהם הכלל יו"ד בשואו הגויי י, ונקדני סבריה מוסרים: "כל מלה דסמיק לה יו"ד ואתא קדמיה בראש תיבותא תתנקיד בשואו ומתקרי בחדא נקודא" (דה"ס עמ' 14), הי אומר ה שווא הגויי כזו בתנאים אלה ועל השמטת היו"ד לא נאמר כלום בכלל קדמון זה. האסמכתאות של ג' להנחה ש' בניקוד הבבלי היא לעולם i בטעית יסודי, מדרך שימת הנקודות בניקוד הבבלי משמאל לאות המנוקדת הוא למד, כי הימצאותה של הנקודה בכיוון אנכי מעל לאות יו"ד (כמו ב'שיר, יקח, ימינך) מרמזת כי כחנת הנקדנים להביע i ולא y. מקום הנקודה באות זעירה כיו"ד תלוי בעיקר באפשרויות של המקום ולא מעט ביד הסופר, והא ראה: למשל בתצלום לוח 4 של Masoreten des Ostens (=M.d.O.) אנו רואים נקודה משמאל ליו"ד במליב גבאים, ויצק יעזר, ומעל ליו"ד בכחן אנכי במלים ויתנבא, ואלהים ועזר, היינו ללא כל הבחנה בין שתנועת ה"ו מיבעת באם קריאה יבנקודה ובין שהיא מיבעת בנקודה בלבד. ובידוק כך אין ויפל, ויקח, בלא חירק, מעידים על הגיית הנקדנים wa-ippol, שהרי באותו הטקסט (כ"י 22 של M.d.O.)

כמעט כל הצורות של הנקוד חסרני בעלות רי"ש דושה, אפשר לראות בהן — לכאורה — את הרי"ש כמכופלת בהגייה, ו"א שהדגש שלה הוא דגש חזק, בין מחמת הנטייה ובין מחמת מצבה של הרי"ש בקונטקסט (דחק). הנחה זו על כרחנו מנוגדת היא לכלל הידוע, שהרי"ש גמנית עם אח"ע ואינה יכולה להיכסל. נוסף על כך בצורות הרעמה (שמ"א א 1):

11

להנחה: שסמיכות הרי"ש ל'דוססצ'ת' ולג'ל קובעת את ההפרש שבין שתי הגיות של הרי"ש הנזכרות בספרות המסורה, אפשר להגיע רק אם אנו מאשרים על פני הסתירות השונות — לכאורה קלות ערך — שבעדויות שהזכרנו הדבר כשלעצמו אין בו רע. אלא העדות מן הטקסט הבבלי המנוקד הנ"ל מחזירה אותנו לנקודת המוצא: עדויות מנוגדות.

ואם יסען הטוען: הטקסט המנוקד הנ"ל מעיד רק על ההגייה בבבל ולא בא"י, נאמר לו: רס"ג מזכיר בפירוש "ואמא תצ"ץ איריש פאנה ללסבראנין פי אלמקרא וללעראקין פי בלאמהם לא פי אלמקרא ייקולון הדא ריש מכרור" ורי"ש גיר מכרור". פירושו של הדבר: ההגייה הכפולה של רי"ש בבבל היא תופעה בלשון מדוברת, תופעה מבוססת היטב, בעוד שההגייה הזאת בא"י (בסבירה) היא עניין של מסורת קריאה בלבד, מסורת העלולה להשתבש, אם אין לה אחיזה בלשון המדוברת. רס"ג מעיד שלא הצליח לכלול כללים להגייה בבבל, ועל כרחו נאמר אנו שאיננו מצליחים לכלול כללים ברורים להגיית הרי"ש הכפולה בא"י. ע"פ עדותו הוא ועדותם של אנשי המסורה בא"י, דומה שרק גילוי טכסטים נוספים שהרי"ש בהם נקודה בדגש וברפה, ובראש ובראשונה טכסטים אמצקות הבבליה עשוי להראות לנו את הדרך לקבלת התנאים ושל שימוש שתי הרי"ש"ן גם בקריאת המקרא. שכן עדויותיהם של אנשי המסורה ושל המדקדקים הקדמונים אך מקצתן מוסרות הן עובדות לשוניות ועיקרן הסברה העובדתית, וכיון שההסברה מסורה לנו בכמה ניסוחים, ומהם מנוגדים ול"י, נחקק ערכה הרבה.

עוד זאת, ג' דק מן הביטוי מכרור' שבכרי רס"ג כי אחת משתי הרי"ש"ן גרונית, לדעתו נגזר מכרור' מלשון כארכה במשמעות גרון או חלק מסרים בגרון (שם עמ' 114). אולם דיוקן זה נסתר ממקום אחר. ממחברת על עיניו מסורה שפרסם דרנבורג בשם Manuel du lecteur (תדפיס עמ' 81) אנו למדים: "וכן יש להן (לבני איי — ביח) ויין הנקרא מכרור' יאינו ידוע אצלינו". כיצד מתיישבת ההנחה שמכרור' מירוש גרוני עם העובדה שמכרור' משמש לחאי אף לויין? כלום אפשר לה לויין להיות גרונית? נראה לי שהביטוי מכרור' הוא מונח דקדוקי לא ערבי שנשקל במשקל ערבי, בדומה למונחים דגש ורסה

(4) ק' ו'ג'ל (כגון קרנו, ערלי)

התנאי (3) לא נזכר בדברי רס"ג, ונראה לי שרשאים אני להניח השמטה בלבד, הוא לא נזכר בפירוש גם בדברי ערלי. בן יהודה אך נתון הוא בדוגמה יד. לפי זה יוצאים הכללים: רי"ש אל"ף הגויה כשהוא באה אחרי דוססצ'ת בין במגע (1) ובין במפרד, בתנאי שתהיה עמהן הברה אחת (2); רי"ש אל"ף הגויה כשהיא באה לפני ג'ל במגע (4) וכשהיא באה אחרי ג'ל במפרד, בתנאי שתהיה עמהן הברה אחת (3). אע"פ שלא בדיוק אותו הכלל החל על סמיכות דוססצ'ת לרי"ש חל גם על סמיכות ג'ל לרי"ש, לא רחוק הוא לומר, "א"אפשר שיבוא בחשבון שינוי אחר של הרי"ש מאשר הידמות, חיתוכה לחיתוך אותיות דסלג'ת וס"צ, כלומר הרי"ש נהפכה מרי"ש ענבלית לרי"ש של חור הלשון" (שם 117).

לפי זה מחזיבים אנו לומר שרי"ש ב"ית הגויה ככל שאר הצירופים הפוניטיים, כפי שנאמר בפירוש "ושאר הרי"ש שבמקרא בדבור דגש כל"י (דה"ס עמ' 8). אולם העדות הנ"ל אינה שלמה, יש עדות אחרת המשנה את התמונה לחלוטין. כונתי לטקסט שבניקוד הבבלי המסמך את הרי"ש בסימני דגש ורפה, את המלים כעליות הרי"ש המסומנות בסימנים אלו הוציא קאהלי בספרו Der masor. Text des Alten Testaments nach der Überlieferung der babyl. Juden. 1902 בעמ' 44. לפניו 42 מלים שהרי"ש שלהן נקודה, 25 מהן בסימן הרפה ר"א (אולי 17) בסימן הדגש, מהם אנו למדים קודם כל שהחילוף אינו תלוי בסמיכות הרי"ש אל דוססצ'ת ואל ג'ל. 25 המלים, שבהם סימן הרפה, מתאימים התנאים לרפיון בגדכפ"ת (למשל: וימיר, עפרות, כרתק). 11 מלים מתוך 16 (או 17) מתאים דיגוש הרי"ש לקישוי בגדכפ"ת (למשל: אברות³, נכרא שברך, סרח). ברם היוצאים מן הכלל (כגון ורהבם, שרעפי) מונעים אותנו מלהסיק את המסקנה, שאמנם כללי בגדכפ"ת חלים בטקסט זה גם על הרי"ש. — על כל פנים מזכיר אני שלשימושה של הרי"ש בטקסט זה עלינו להקביל את דברי "ספר יצירה" על ההגייה הכפולה של ש"ב ע אותיות ובכללן ירי"ש (בגדכפ"ת).

2. מחוסר סימני ניקוד, בבליים בדפוס... משמש התשדיר סימן שחה ערך לדגש הבבלי.

(ל"י). רואים אנו שצורך צורות "מזורזות" בין מצד כתיבן בלבד ובין מצד עצם מבניהן (כגון חיתו, שכני) הובאו כאן למבנה משותף וניתן להן הסבר כולל, אחד ויחיד, הוא ההסבר הפונטי. לפי דעת ג' כל הכתיבים הללו כאים אפוא לציון את הגיית השוא הנע. וז"ל מתברר לגבי זה ויכח (שם עמ' 268): "ע"כ פירוש הכתיבה יכה לפי קריאת הסופרים הוא: יכה (בשוא נע), ופירוש הכתיבה יכה לפיה הוא יכה (בשוא נע)". ובענין טיבה של התי"ו בכינוי יכה הוא כותב: "כי תי"ו הכנוי היתה בעצמה תמיד" (ולא רק בפעלים ל"י ול"א כגון בנית, הפלאת) אות שורקת בתקופה שלפני הנקדים (= ה' או ה' באנגלית). ע"כ היה תמידי חשש שבצורות כגון נִשְׁתָּה, מֵאִסָּה, בְּגִדָה, בִּשְׁתִּי שורקות בסוף המלה, תתמוזגנה שתי השורקות לשורקת אחת במבטא, כשם שאנו מוצאים למשל לִלֵּחַ במקום לִלְחַת" (שם עמ' 273).

ובכן בקביעת מהותה של תי"ו הכינוי המדובר נאמר חידוש גדול, אלא שג' אפילו לא עשה ניסיון להוכיח אמיתו של חידוש זה. ופירושו של החידוש הוא, כי תי"ו היתה בעברית שבתקופת המקרא רפה לעולם, גם לאחר עיצור ⁵.

ג' הרגיש יפה שהנחתו בדבר כתיב אמות הקריאה הרי להבטת תנועה צומחת בלשון סופרי המקרא, אין לה סיכוי להתקבל על הדעת, אלא אם יוכיח ויגדיר בבירור את הכללים שעל פיהם כתבו סופרי המקרא יכה, בה וכדומה כנגד הכתיב המקובל שאינו מביע שואים נעים באמות הקריאה. בשקידה רבה כינס ג' את כל הצורות שעליהן נסב הדיון, ומתוך התבוננות מפורטת בהן הוא מעלה את הכללים הבאים: "בכל זאת הספקתי למצוא תנאים שעל פיהם נכתבה יכה במקום ת בנוכח בעבר בספרי תנ"ך. תנאי אחד הוא, שהפעל יהיה חסר או נח אות אחת. מכין

4 הדגשת המחבר.

5 במונח "רפה" מתכוון אני להגייה החוככת (ספירנטיזאציה) של תי"ו כמקובל היינו ה' (ואותה מניח ג'), ולא להגייה המנושמת, היינו ה', ביוניזציה העצמית. לעומת זאת לא מן הנמנע להניח שההגייה הקדמונית של תי"ו בעברית לפני תופעת הריפוי הייתה תי"ו מנושמת בכל המצבים (ועיי' לשון וספר לטור סיני כרך א' עמ' 147).

שמצאתים בספר דקדוק שומרוני הכתוב ערבית שקולים במשקל הערבי: מהושה, מרפיה, קרוב בעיני שהוא מונח ארמי משורש כרח (בארמית המזרחית החי"ת הגייה כ"ח"א הערבית!) ויש לו אח בסורית, ואכמ"ל.

ה) לבסוף נעמוד על תורת ה"אותיות החוצצות", שהיא עיקר העיקרים בתפיסתו הדקדוקית של ג'. זו כלולה במאמרים אחרים: "הערות פונטיות לדקדוק המקרא לפני תקופת המקרא" (המאמר החמישי); "דחיק ואתי מרחיק שרידי דקדוק עתיק" (המאמר השישי); "כתיב הכתובים יכה, ויכה בתוך שיטת האותיות החוצצות" (המאמר השביעי). בתורה זו, שהוצאתה תופסת כמחצית הספר, משתמש ג' לפתור בעיות רבות ושונות בתחום המורפולוגיה של לשון המקרא, והיא כולה חידוש. במידה שאפשר לסכם במשפטים אחדים תורה שלמה, המכוונת להסברת תופעות לשון רבות והמסתייעת בהדגמה מפורטת של צורות כתיב וניקוד ושל דרך שימת הסעמים במקרא. דומה אני, שהנחתיו של ג' מסתכמות כך:

1) מערכת צורות לשון מקראיות המסתיימות בתנועות, והללו מובעות באמות הקריאה הרי, אין התנועות שבהן תנועות מלאות "מוצדקות" מבחינת ההיסטוריה של הלשון, אלא הן "תנועות צומחות" (סואראבאקטי, שוא נע) שנוצרו כדי למנוע מגע של שני עיצורים (לפחות) — בתוך הקונססט. רוי אומר: הקמץ, החירק, הצירי והחולם שאנו רואים בצורות מסוימות במקרא המנוקד אינם מביעים כלל את לשון סופרי המקרא: "כוונת הסופרים בתקופה שקדמה לניקוד הייתה אחרת" (שם עמ' 282).

2) המדובר הוא: א) בצורה בעלת כינוי הנוכח בעבר, כגון וחסרתה, נתתה, והזרתה, ידעתה, בגדתה, כוננתה; ב) בצורה בעלת כינוי קניין וכינוי המושא לנוכח, כגון: ידכה, כמכה, יעצדכה, ואברככה; ג) בצורות אחרות בעלות יכה בסופן, כגון זו המכונית כגיל המקור בלשון נקבה, לדבקה, לאשמה, לסמאה, למשחה; או צורות הצירי והעתידי המוארכות: גשה, שבה, שקה, אשלמה, אומדה, ואדרשה (שם עמ' 237); ד) צורות בעלות יו"ד "פיוטית" (שם, עמ' 240), כגון: עלי, עדי, בלי, מני, אוסרי (לגנן), במתי ארץ, שכני בתני (סלע), גנבתי (יום), מנוחכי, עליכי; ה) בצורות בעלות וי"ו בסופן, כגון: חיתו (יער), בנו (בעור, צפור), למעינו (מים), לכהנו

של סופרי המקרא אי אפשר כלל להניח דבקות גדולה כל כך בכתובות הגרוניות מסעמי כתיב היסטורי או מסעמי קדושת הלשון. כפי שמקובל בכתובנו היום. והאם אנו מוצאים החלפת גרוניות למשל בכתבי ל"ש, ובשאר התעודות האכתנסיות שמחוץ למקרא שאין הוד של קדושה חופף עליהם? אילו נתערער ערכן של הגרוניות בלשון המקרא דין הוא שכמה מן הגורות היו מתלכדות לאחת. כדרך שנתלכדו גורות ל"א ול"י בארמית המאוחרת (בכתבי יב עדיין אנו רואים את עצם המעבר הזה). מכל זה אין זכר ולא שמץ של זכר במורפולוגיה של הלשון המקראית.

במסגרת תורתו על "האותיות התוצצות" אין ג' יכול כלל לוותר על ההנחה שהגיית הגרוניות נתערערה בלשון המקרא. שכן בצורות רבות אין התנאי "דחיק עתיק" חל אלא מתוך הנחה שהגרונות שבהן אינה קיימת במבטא. רק על יסוד זה אנו מוצאים "דחיק עתיק" המיוע בכתבי ה' בכגון אשכ"ית מ(א)נוש, כמוכב ב(א)לים, כמוכב (נא)דר, המותה ל(ח)סידיו, הצילה מ(ח)רב ועוד (שם עמ' 236 הערה 32, וכן עמ' 265). הזכרתי לעיל שלדעת ג' צורות מקור בל"ג כגון לדבקה הן "צורות נקבה מדומות" (ע' שם עמ' 257—259). הוי אומר: אין ה' זו תוצאה של at בתקופה קדומה אלא סימן כתיבה לתנועת השוא הנע. האומר זאת, כלום אינו חייב לפרש לנו מניין התי"ו שבמקור ל"ה (לראות, לעשות)? מקובל לראותה כתי"ו של מקור בלשון נקבה שלא שמטה עם שמיטת תי"ו הנקבה מפני שע"פ תנאים מיוחדים של השורש היתה לפני תנועה ארוכה בדומה לתי"ו הנקבה בריבוי (ראות) <ra'at> לפי זה מעידה צורת המקור של ל"ה על צורת המקור בל"ג שכפעלים השלמים.

אנו רואים איפוא שהשערת היסוד של ג' בדבר "האותיות התוצצות" גררה כמה השערות אחרות. אך אין אלה מצטרפות זו עם זו כדי לאשש את תורתו; אדרבה, הן מערערות אותה.

כאמור בפתיחה, עמדותי כאן רק על השאלות הכלליות שבדקדוק העברי — מהן שאלות שעדיין הן שנויות במחלוקת — ועל חידושי של המחבר בפתרונו. ברם יצוין, שנוסף על אלה טיפל ג' בספרו בעניינים רבים שבתחום מבטאי העדות בזמננו ובדורות שעברו; הסבירן והאירן באופן שרבים יסכימו עמו.

76 מקרים (= 57 שרשים) לא מצאתי כי אם 5 של פעלים שלמים. ואם כי יש ביניהם עוד כמה שלמים יש להתחשב בזה, שהם לא היו שלמים בתקופת הסופרים, אלא או נבדלה אחת מאותיות השורש שלהם, והוא כשהיתה גרונית. ולפעמים נבלעו שתיים מאותיותיהם, כגון: וְחִפְּרָהּ, והחֲרַמְתָּהּ, מאסְתָּהּ, ולמה השבֹּתָהּ, וְהִתָּה אֹתָהּ, וְהִזְרַתָּהּ, הרעֲשֵׁתָהּ אֶרֶץ. ולמעשה נקרא בימי הסופרים: וְפָרָתָּ, וְרָמָתָּ, מִסֵּת וְלִמְשַׁבֵּתָּ, וְתָתָּ, וְחָרָתָּ, הִרָתָּ, תְּנָאִי שֶׁנִּי הוּא שֶׁמֶלֶכְךָ החלשה שבשורש הפעל היתה סיבה פוניסית שניה לכתובת הה"א הגוספת, כגון אות גרונית, ובפרס אלף בראש המלה הבאה אחרי הנוכח בעבר, או דחיק או נ"ן או אות שורקת כלמ"ד הפעל העלולות להיטמע בתי"ו הכנוי" (שם עמ' 272—273), וכן: "הבאתי דוגמאות של התנוונות צורות הפועל ל ל א הכ"ר, אלמלא תוספת הה"א ע"י הסופרים אחר תי"ו הנוכח כגון וְחִפְּרָהּ, הַעֲדָהּ, וְפָרָתָּ, הִרָתָּ, הִרָתָּ" (שם עמ' 274).

קשה לראות בהגדרת התנאים הנ"ל הגדרה של ממש, שיש בה כדי להגביל את שיחותיו של הכתיב "תה" מסופקני אם עדיין נשארו פעלים בעברית שאין התנאים האמורים חלים עליהם, שכן יותר ממחצית הפעלים במקרא הם "נחים וחסריס", ועתה הוסף עליהם פעלים בעלי הגה גרוני — בכל מקום שהוא בשורש — פעלים המסתיימים בנ"ן, פעלים המסתיימים בס"ת (השוה עמ' 273: "בתקופה הסרוס' מסורתית היה הצירוף ס"ת-ת"ו רפה כעין צדי מודרנית, היינו ts = t-th נחלשת"), פעלים במצב דחיק, פעלים שיש בהם "דחיק עתיק" שלא הכירו בעלי המסורה (כגון צִוְּיָהּ זאת עשו בר' מה יס), פעלים שלפניהם באה מלת אשר, פעלים שלפני מלים הפותחות בגרונות. ויש אך לתמונה. מדוע לא נמצא הכתיב "תה אלא ב־67 פעלים (לפי מניינו של ג') בלבד.

כלום יש עוד צורך להוסיף שעצם ההנחה בדבר התנוונות הגרוניות בעברית המקראית והגייה מעין המוצעת וְפָרָתָּ (= וחִפְּרָתָהּ), הִרָתָּ (= והַעֲדָתָהּ), סעונה הוכחה, והוכחה לכך לא ניתנה כלל בספרו. היפוכה של הנחה זו קל יותר להוכיח. שכן אילו לא הגו סופרי העברית המקראית את הגרוניות, היתה החלפתן זו בזו מצויה בכתבי יד. בדרך שהיא מצויה בכתבי יד המאוחרים של הגוסס השומרוני, ובדורותיהם

ניסן תש"ה ירושלים), מרצה ללשון העברית ולדקדוקה כאוניברסיטה העברית, מקדושי שיירת הר"צופים. —
התכן : דקדוק ולשון : מראשיתו של הדקדוק העברי.
דקדוק עברי היסטורי (מן העזבון). לררכי הרחבת
הלשון העברית בימי הביניים. לתולדות המבטא העברי
בימי הביניים. שמות בני ישראל. שיחות בענייני לשון.
דברים בעניין הכתיב העברי. על לשון חכמים. על
השירה ושימושי לשון השירה. — מקרא, מסורת
וספרות : מאחיקר לירמיהו. טבריה בתקופת האנונים.
רב סעדיה גאון. הגהות לס' האמונות והדעות. מאמר
נר שבת לרס"ג. הנוסח המקורי של "פתרון שבעים
מלות בודדות". בן אשר. עניני מסורה ומבטא אצל
קרסאני. דרשה בשבח תורה שבעל פה. ארבעה שמות
ספרים. שאגת אריה על קול סבל. י. ודון, ז"ל.
ח. בראי, ז"ל. בית המדרש לרבנים בחינא (1893—
1938). — א. מ. הברמן : בנימין קלאר הי"ד.

ספרות יפה עברית חדשה

834 אבן-זוהב, ארי [Ari Ibn-Sahav]. בתוכן
כי ירושלים ; כליל סיפורים. תלאביב, יבנה ;
(ירושלים, דפוס "אחזה", 1954). 193, [1] ע"י. 8.
(כתבי ארי אבן-זוהב). כולל 16 סיפורים.

835 אבנרי, ש. י. ימיני תורת השירה
ומהות ; הרצאה תמציתית ... (תוברת-עזר לבתי
ספר תיכוניים). חיפה, י. ימיני (דפוס "אמנות", תשי"ד.
64 ע"י. 8. "חבורו של ש. אבנרי — באותיות
"מרים", חבורו של י. ימיני — באותיות "סרגריהלה".

836 אופק, אוריאל. באזני האילן ; שירים.
תלאביב, מחברות לספרות, (אוצרות השות)
אוצרות השות [1] ע"י. 8.

837 איבסן, הנריק. סר גינט. תרגום לאה
גולדברג. תלאביב, דביר, (דפוס הארץ) תשי"ג. 11,
263 ע"י, לוחפורטרט. 8. שם המקור : Henrik
Ibsen : Peer Gynt.

838 אלקוט, לואיזה מי. נשים קטנות.
מאת לואיזה מי אלקוט. מאנגלית : שלמה ערב. צייר
אלברט דה זיטא. חלק אב בכרך אחד. (תלאביב),
י. צ'צ'יק, (דפוס מל"ן), (תשי"ד). 468 ע"י, ציורים. 8.
שם המקור : Louisa May Alcott : Little women.

מעלתו של הספר הוא שילוב ידיעות ממבטאי
העדות שבזמנים שונים בעדויות המסורה והמדקדקים
וניסיון להבהיר אלו על ידי אלו מתוך שימוש רחב
במקורות מרובי פנים. מה שאומר ג' — למשל —
בעניין המונח הדחיק ושימושי במקורות הקדמונים
נראה לי נכון ומשבנע.

דומה אני שאילו הצטמצם ג' בכירור שאלות אלו
בלבד ולא היה מפליג מהן לעבד תקופות לשון
קדמוניות, היה ספרו נשכר. שכן שאלות דקדוק לשון
המקרא אי אפשר לפתור בלא זיקה למקורות
הלשוניים שמחוץ למקרא (בעברית ובלשונות קרובות),
מקורות המייצגים לשון הקרובה בזמן ללשון-הספרות
של המקרא. וטעות טועה ג' על ידי הטלה של תנאי
הגיה מסוימים בפי יהודים בדורות מאוחרים מתקופת
המקרא — ואפשר רק בפי יהודים במקום מסוים —
אל תוך הלשון המקראית בכללה. רק על יסוד הנחה
מוטעית זו יכול ג' להציע פתרון אחד ויחיד, פתרון
פוגיטי, למערכת שאלות שונות ומשונות זו מזו,
שרובן ככולן הן מתחום המורפולוגיה של
הלשון המקראית.

י. בן-חיים

831 מדרן, מאיר. מאלף עד תו ; מלון עברי
שמושי ... מהדורה מיוחדת לקוראי מעריב. ירושלים,
אחיאסף, (דפוס ש. וינפלד, תשי"ד. [6], 644 ע"י. 8.

832 פינס, דן [Don Pines]. מלון לועזי-
עברי. מלים, שמות וגביים זרים בעברית-תלאביב,
"עמית", (דפוס "הפועל הצעיר", תשי"ד. [2] דף, 738
עמודה, [1] דף. 8.

"המלון מכיל 12 אלף שמות, מלים וגביים זרים,
המקובלים בספרות, בעתונות, בשימוש המדעי והמקצועי
ובדיבור החי בישראל ... ברוב המקרים ניתן באן
גם הכתיב הלועזי של המלה, אגב ציון הלשון והשורש
שמהם נתגלגלה ונקלטה אצלנו". (מהחקמה).

833 קלר, בנימין [Benjamin Klar]. מקרים
ועיונים בלשון בשירה ובספרות. תלאביב, מחברות
לספרות בסיוע מוסד הרב קוק ; (ירושלים, דפוס מרכז),
תשי"ד. [5] 405 ע"י, פורטרט. 8. בראש השער:
בנימין קלאר. "המביא לבית הדפוס : אברהם [מאיר]
הברמן".

ב. קלר (ס' שבס תרס"א הליניצא בבוקובינה—ד'

847 בטלר, סמיואל. דרך כל בשר. תרגם מאנגלית ג. רבן. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס מל"ן), תשי"ג. 396 ע'. 8°. רומן. — בראש השער: סמיואל באטלר. שם המקור: Samuel Butler: The way of all flesh.

848 בירון, ג'ורג' גורדון נואל. קין; שיר חזיון על-פי כתבי הקודש, מאת לורד בירון. תרגם מאנגלית דוד פרישמן. תל-אביב, מ. ניומן ומכנסת, (דפוס מל"ן), תשי"ד. 146 ע'. 8°. שם המקור: George Gordon Noel Byron: Cain. המהדורה הראשונה של התרגום: ורשה, תושיה, תר"ס, בחוך הסדרה "ביבליותיקה עברית".

849 בלזק, אונורה דה. אויז'ני גרנדט; רומן. תרגם מצרפתית מנשה ליון. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "אוסק"), תשי"ד. 265, [2] ע'. 8°. שם המקור: Honoré de Balzac: Eugénie Grandet.

850 בנארי, נחום. ערכי רוח וספרות; על סופרים, ספרים ואישים. תל-אביב, מדור לספרות שע"י מרכז לתרבות ולהסכנה, (הדפוס החדש), תשי"ד. 248, [1] ע'. 8°. כולל 47 מאמרים ורשימות, ביניהם: "זרמים רוחניים בספרות העברית של עמנו", ע' 5—30; "שירת הרוח", ע' 59—77.

851 ברמן, ישראל. על פני הגשר; ספור. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הפועל הצעיר", תשי"ד). 208 ע'. 8°. מחיי היהודים באוקראינה בסוף המאה הי"ט והתחלת המאה העשרים.

852 ברקוביץ, יצחק דב. (I. D. Berkowitz). כתבי י. ד. ברקוביץ. מהדורה מחודשת, כרך ז'. תל-אביב, דביר, (דפוס הפועל הצעיר), תשי"ג. 8°. התכן: כרך ז': הראשונים כבני אדם; סיפורי זכרונות על שלום עליכם ובני דורו. ב': נודים. תשי"ג. 212, [1] ע'. פורטרט. — כרך ח': ג': הצחק האדום. 284, [1] ע'. פורטרט. — כרך ט': ד': ימי מרגוע. 247, [1] ע'. פורטרט. — כרך י': ה': בסערה. 232, [1] ע'. פורטרט. — את הקדומים עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 316. מהדורה א': עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 408. שם גם תאור.

853 בשבים, יצחק. השטן בגוריי; מעשה משכבר הימים, וסיפורים אחרים. עברית מ. ליפסון.

839 אלתרמן, נתן. הסור השביעי; שירי העת והעתיד. ספר ב. תל-אביב, "דבר", (דפוס "דבר"), תשי"ד. 423, [6] ע'. 8°. את הקדום עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 149 (שם גם תאור) ושנה כ"ז ע' 22 (הדפסה חדשה). השירים שבספר זה פורסמו ב"דבר" בשנות תש"ח—תשי"ג.

840 אריאלי [= אורלון], ל[וי] א[ריה]. לאור ה'נז'ס; סיפורים. (תל-אביב), אגודת הסופרים הע"י רים ליד דביר, (דפוס הפועל הצעיר, 1954). 276, [1] ע'. פורטרט. 8°. (ספרי נפש). הביא לדפוס יהודה בורלא. כולל 9 ספורים.

841 ארנבורג, איליה [I. Ehrenburg]. הרפתקאותיו של חוליו חורניסטה. עברית אברהם סלמן. תל-אביב, "עידית"; (יפו, דפוס "מולדת"), תשי"ג. 222, [1] ע'. 8°. שם המקור: Илья Ehrenбург: Приключения Хулио Хуренито.

842 ארציבשב, מ[יכאל פטרוביץ]. סאגין. עברית: אברהם סלמן. תל-אביב, "עידית"; (יפו, דפוס "מולדת"), תשי"ג. 292, [1] ע'. 8°. שם המקור: Михаил Арцбашев: Санин.

843 אש, שלום. בעל התהילים; רומן. תרגום [יצחק] ל[וי] ברוך. ספר א"ב. תל-אביב, דביר, (דפוס יזלברברג), תשי"ג. 208; 252, [1] ע'. 8°. מהדורה א' של התרגום עיין ק. ס. שנה י"ג ע' 14 וע' 288. את המקור עיין שם ע' 94.

844 באום, ויקי [Vicki Baum]. מלאך בלי ראש; רומן. (עברית: ב. טרנקל וב. אמרן). תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן דפוס מסדה), תשי"ד. 298 ע'. 8°.

845 בורלא, יהודה [Jehuda Burla]. סנונית ראשונה; רומן. תל-אביב, עם עובד, (דפוס סטרוד), תשי"ד. 275, [1] ע'. 8°. הרקע: תולדות נערה אחת מצאצאי גבור ערבי נערץ מימי ילדותה עד בואה לארץ והיספחה לאחד הקיבוצים.

846 בורלא, יהודה [Jehuda Burla]. קסמי מולדת; ספורים, ציורים ואגדות. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", תשי"ד). 184, [1] ע'. 8°. מנוקד. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ב' ע' 234.

שוקן; (תל-אביב, דפוס "אחדות"), תשי"ד, 385, [8] ע'. 8°. שירים. על הפרשה: עם ישראל ואומות העולם. — מהדורה א' עין ק. סי. שנה כ"ח ע' 140.

860 דוידון, יעקב. עץ השדה; שירים וספרי רות. תל-אביב, "כנה"; (חיפה, דפוס "אות", תשי"ד 1953, 159, [2] ע'. 8°.

861 דוידית, רבקה. ספורים ובחרים מן הספרות הרוסית. תרגמה רבקה דוידית. מהדורה שניה. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "עחד"), תשי"ב-ג, 284 ע', תמונת. 8°.

התכן: גוגול: מנילוב. קרובוצ'קה. סובקביץ. — טורגניב: פונין זבאבורין. — דוסטויבסקי: בפנימיה לילדי אצילים. — טולסטוי: בזכות מה חיים בני-אדם? ציכוב: קשרי אופי. מורה לספרות. אדם בתוך נתיקת. גרגרי עכבית. — גורקי: סבא ארכיפ וליונק.

862 דויל, [ארתור] קונן. כלבים של בני בסקרול. תרגם אוריאל הלפרין. תל-אביב, "אמנות", (דפוס א. בך-חור, תשי"ד), 253, [1] ע'. 8°. מנוקד. — שם המקור: Arthur Conan Doyle: The hound of the Baskervilles מהדורה א' של התרגום עין ק. סי. שנה ו' ע' 301.

863 דויל, ארתור קונן [Arthur Conan Doyle]. שערוריה בבוהמיה ועוד סיפורים. תרגם מאנגלית יצחק לבנון. תל-אביב, "אל המעיין", (דפוס "תרבות", תשי"ג), 142, [1] ע'. 8°. בראש השער: ארתור קונאן דויל.

864 דור, משה. ברושים לבנים; [שירים]. [תל-אביב] הוצאת לקראת, (דפוס הפועל הצעיר), תשי"ד. 45, [1] ע'. 8°.

865 דמיאל <שניגרא> יצחק. להליכתנו: במשעול האדם האנושי. תל-אביב, עינות, (דפוס "אחדות"), תשי"ד, 151 ע'. 8°. כולל 24 מסות.

866 הוגו, ויקטור. עלובי התיים. תרגם יעקב שטינברג. (כרך א.ב). תל-אביב, "אמנות", (דפוס בך-חור, תשי"ד), 447 ע'; [2] דף, 449—493, [3] ע', תמונת. 8°. מנוקד. — דפוס סטראוסי. שם המקור: Victor Hugo: Les misérables. מהדורה א' של התרגום עין ק. סי. שנה ו' ע' 435.

(תל-אביב), דביר וקרן לואיס למד, (דפוס אילון, 1953). 334 ע'. 8°. כולל 9 ספורים.

854 גוארסקי, גיובני [Giovanni Guareschi]. עולמו הקטן של דון קאמילו. (תרגם עמנואל אולסבנגר, תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ד, 195 ע', ציורים. 8°.

855 גורדון, יהודה ליב. כתבי יהודה ליב גורדון; שירה. (מהדורה שניה). תל-אביב, "דביר", (דפוס זילברברג), תשי"ג, VIII, [2], אלוא, 376 ע', פורטרט, סקסימיל. 4°. בצרוף מבוא מאת יעקב סיכמן (ע' VII—XIX) והערות והארות לשירי י. ל. גורדון מאת יוסטוב לוינסקי וברוך שוחט מן (ע' 355—376). — זוהי המהדורה הששית של כל שירי יל"ג. את הקודמת עין ק. סי. שנה כ"ז ע' 309.

856 גורי, חיים. שירי תותם. תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשי"ד, 110, [1] ע'. 8°.

857 גלבוש, יהושע. גחלים לוחשות: לקוט מספרות עברית ומספרות יידיש בברית המועצות. לוקט וסודר בידי יהושע גלבוש. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס "תרבות"), תשי"ד, 381, [4] ע'. 8°.

התכן: ספרות עברית בברה"מ: יצירות ת. לנסקי, א. פרימן, י. אלשריק, צ. פריגרוון, י. ל. צפתמן, בתחומה, ג. פריד, ש. הבונה, ש. גובק, ש. לוטש, פ. עדני, א. אלין, מ. ח. וג. א. רודין. — ספרות יידיש: יצירות פ. מרקיש, ש. הלפרין, ה. אורלנד, ל. קויטק, מ. אולדשטיין, א. ספר, ר. בויהול, י. רבין, מ. גולב שטיין, ת. מלסינסקי, פ. סיסי, ש. רוטין, ש. פרסוב, ל. רוניק, נ. לוריא, מ. ארונסקי, ר. רובין, ע. פינינברג, דר נסתר, א. שורצמן, ד. ברגלסון, ד. הופשטיין, א. קפניס, ש. גוריון, מ. קולבק, א. ורגלים. — י. גלבוש: אחרית דבר: ע' 351—377. נספחות.

858 גלעד, זרבבל. שיחה על החוף: (סיפורים). [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשי"ד, 117, [1] ע'. 8°. כולל 7 סיפורים מהחיים בארץ.

859 גרינברג, אורי צבי. רחובות הנהר: ספר האיליות והכת. (מהדורה שניה). ירושלים ותל-אביב,

874 ורן, זול. מסעו ופגעי של הקסיסן
הטרם ... תרגם יצחק ספיבק. ספר א'—ב'. תל-אביב,
„אמנות“, (דפוס „תרבות“, תשי"ד). [8], 399 : [8]
304 ע', 8°. מצויר ומנוקד. דפוס סטראוסיפי. שם
המקור: Jules Verne: Aventures du capitaine
Hatteras. — עין גם ק. סי שנה א' ע' 11.

875 טביב, מרדכי. דרך של עפר: סיפורים.
מהדורה שנייה. תל-אביב, עם עובד, (דפוס „אופק“),
תשי"ד. 187 ע', 8°. הספר זכה בפרס אוסישקין.
מהד' א' עין ק. סי שנה כ"ט ע' 205.

876 טברסקי, יוחנן. לפידים בלילה:
סיפורים היסטוריים. (תל-אביב), אגודת הסופרים העברים
ליד דביר, (דפוס אילון, תשי"ד). 314, [1] ע', 8°.
„הסיפורים נכתבו בזמנים שונים. מהם חדשים שעדיין
לא ראו אור, ומהם שעובדו ושנונו שניצורורה ותוכן,
ואף הם דינם כחשואצרות התורה
אוצרות השות

877 טגורי, רבינדרנת [Tagore Rabindranath].
הגנן; מתורגמים לאנגלית מתוך המקור הבנגאלי
על ידי המחבר עצמו, ומאנגלית לעברית על ידי דוד
פרישמן. תל-אביב, מ. ניומן ו„כנסת“, (דפוס מל"ו),
תשי"ד. 78 ע', 8°. דפוס סטראוסיפי עמ"י הוצאת
א. י. שטיבל. בראש השער: רבינדראנת טאגורי.

878 טוביט, יולין [Julian Tuwim]. תכן
לוהט; מבחר שירים. מפולניה: יוסף ליכטנבוים.
תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס „ספר“, תשי"ד. 147 ע',
פורטרט. 8°. דברי המתרגם על המשורר, ע' 9—18.

879 טמקין, משה [Moïse Temkin]. במעגלי
הקסם; נובילות. ירושלים, „גלעד“, (תל-אביב,
דפוס שלומי), [תשי"ד]. 409, [1] ע', 8°.

880 יוקאי, מ[ור]. תור הזהב. תרגום מ[נחם]
זלמן ולפריסקי. (Tel-Aviv). מצפה על ידי י.
צציק, (דפוס מל"ו), [תשי"ד]. [2], 197 ע', 8°.
רומן היסטורי.

881 יוריס, ליאון מ. זעקת הקרב. עברית:
דניאל שר. תל-אביב, „מסדה“, (רמת-גן, דפוס מסדה),
תשי"ד. 597, [1] ע', 8°. בראש השער: ליאון מ.
ירושלמי „יוריס“. — שם המקור: Leon M.

867 הול, רדקליף. תהום הבדידות. עברית:
יצחק סברוליק. (תל-אביב), „עידית“; (יפו, דפוס
„מולדת“, תשי"ג. 472, [1] ע', 8°. שם המקור:
Radclyffe Hall: Well of loneliness.

868 הומירוס [Homerus]. איליאדה ואו-
דיסיה; שירים נבחרים עם מבוא כולל, ביאורים
והערות, מתורגמים מיוונית על ידי שאול טשרניחובסקי.
(מהדורה ב'), תל-אביב, דביר, (דפוס „הפועל הצעיר“),
תשי"ג. 179, [1] ע', 8° = ספריית דביר לעם,
סידרה ראשונה, יג-יד. — בראש השער: הומרוס.

869 הינה, הינריך. לוטציה; ידיעות על
פוליטיקה, על אמנות ועל אורח-חיו של העם, (תרגם
מגרמנית שמואל פולמן), חלק ב. ירושלים/תל-אביב,
מוסד ביאליק עלידי „מסדה“; (רמת-גן, דפוס מסדה,
1954). 211—408 ע', 8°. (לגבולם, כנוס"יצירותיהם
של יהודים בלשונות-זכר). בראש השער: הינריך הינה.
—את הקודם עיין ק. סי שנה כ"ט ע' 317. התרגום
זכה לפרס טשרניחובסקי מטעם עיריית תל-אביב.

870 המינגווי, ארנסט. למי צלצלו הפע-
מונים. רומן. עברית: מנשה לוי. (תל-אביב),
„עידית“, חש"מ. 1954. 479, [1] ע', 8°. בראש
השער: ארנסט המינגווי. — מהדורות קודמות (א' וב')
עיין ק. סי שנה כ' ע' 59 ושנה כ"ה ע' 259.

871 הנרי, אן. פסידה. כתבי או. הנרי [א]:
ספורים. (תל-אביב), כרמי את נאור, (דפוס „אלישע“),
1953. 296, [1] ע', 8°. התכן: ארבעת המיליונים.
קול הכרך. שם המקור: O. Henry: The four
millions. The voice of the city.

872 ווק, הרמן. המרד על הקיין; רומן
מאנגלית: צבי טל. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס „ספר“),
תשי"ד. 525 ע', מפה. 8°. שם המקור: Herman
Wouk: The Caine mutiny. מחזה על סי רומן
זת מוצג בתיאטרון „הבימה“.

873 ולטרי, מיקה. שאנהת המצרי; רומאן-
(תרגם מאנגלית אהרן אמיר). תל-אביב, עם עובד,
(דפוס „הפועל הצעיר“), תשי"ד. 349 ע', 8°. בראש
השער: מיקה ולטארי. שם המקור (הפיני): Mika
Waltari: Sinuhe egyptiläinen.

הררי, אוז'סקו, רוזגר, פרנס, שנקביץ, יעקובסון, מרוסט,
הררי, אוז'סקו, רוזגר, פרנס, שנקביץ, יעקובסון, מרוסט,
סטרינדרג, לוס, מופסן.

888 מאירי, אביגדור [Avigdor Hammeiri].
מבחר ספורי אביגדור המאירי, (תלאביב), "עידית",
(דפוס "אלישע"), תשי"ד, 384 ע', 8°.

בספר מכונסים 36 סיפורים, התכן: א': בשם
ר' ישוע מגזרת (11 ספור), ב': שקר (6) הספורים
שבמדור א' וב' כולם מתקופת מלחמת העולם הראשונה.
ג': בין שיני האדם (32 צילומי מהפכת), ממלחמת
האזרחים ברוסיה. ד': שלש החלוצות (18 ספורים
מהחיים בארץ).

889 מגד, אהרן, חדרה ואג' ופרשת קורן
תינו בעיר תלאביב, תלאביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס
"אופק"), תשי"ד, 358 ע', 8°. ספור מהחיים בישראל
בזמנו, הספר זכה בפרס אוסישקין.

890 מגד, מתי, אור בסורג, מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תלאביב, הדפוס
החדש, 1953), 361 [1] ע', 8°. (ספרית פועלים /
לכל), רומן מהחיים בישראל, אחר, מלחמת השחרור.

891 מופסן, גי דה [Guy de Maupassant].
מבחר הסיפורים, עברית: מרים ברנשטיין-כהן,
(תלאביב), "עידית", (יפו, דפוס "מולדת"), תשי"ד,
1953, 314 [1] ע', 8°.

התכן: ג' דה מופסן: ביוגרפיה — איבט, השיבה.
האחיות רונדולי, הורלה, אבא טואן, בורשומן, האב
והבן, אות הצטיינות, בנו של הברון, שאלי, תכשיטים
מזויפים, בית סליה, טיול במרכבה, מכירה, הדודה
סובאן, דו קרב, אבא מילון (ספור זה ושנים שלפניו
תורגמו ע"י אליהו מייטוס) מדמואל סיפי.

892 מן, תומס, לוטה בוימר, רומאן,
עברית: מרדכי אביזשול, מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר; (תל אביב), דפוס סטור, 1954,
312 ע', 8°. (ספרית פועלים / ספרי מופת), בראש
השער: תומאס מן, מחי' גיתה, שם המקור: Thomas
Mann: Lotte in Weimar.

893 מן, תומס [Thomas Mann], מבחר ה-
סיפורים, עברית: יצחק הירשברג, (תלאביב),
"עידית", (דפוס ישראל), תשי"ד, 300 ע', 8°.

Uri: Battle cry, "הספר מוקדש לחיל הנחיתה
של ארה"ב".

882 ישע, משה, תורה ודבר, אגדות ומע'
שיות, ציורים: מ. אריה תלאביב, ג. סברסקי, (דפוס
"ספר"), תשי"ד, 191 ע', 8°. כולל 11 חטיבות.

883 ישראל ויעודו: קובץ מחזות, כרך א.
ירושלים, המחלקה לעניני הנוער והתלוצ של ההסתדרות
הציונית, (דפוס ש' וזנפלד), תשי"א, 20, 804 ע', 8°.
(מחזות ישראל, בעריכת גתן ביסטריצקי).
התכן: ג' ביסטריצקי: בסדר הרמה: מבוא.
מ. שהם: אלהי ברזל לא תעשה לך, ר. בריהופמן:
חלום יעקב, מ. צויג: שאול, ז' ראטקי: עתליה.
מ. צויג: ירמיהו, על החזיונות: א. קריב: אלהי
ברזל, לשהם, א. גייס: מבוא ל"חלום יעקב", י.
קופלביץ: על שאול, ח. פרי: ד' ראטקי, א. המאירי:
הנביא — מבוא ל"ירמיהו".

884 כהן, יעקב [Ya'agov Cohen], לקט מתוך
כתביו, תלאביב, דביר, (דפוס הארץ), תשי"ד,
184 ע', לוח' פורטרט, 8°. = ספרית דביר, לעם,
סידרה ראשונה, לרילה.

885 כריסטי, אגטה, עשרה כושינים.
תרגם מאנגלת: יצחק לבנון, תלאביב, "אל המעיין",
(דפוס "חברות", תשי"ג), 214 ע', 8°. שם המקור:
Agatha Christie (Miller): Ten little niggers.

886 לה-מיר, פיר, מולין רוג', נובלה
מבוססת על חייו של אנרי דה טולוילוזרק, תרגם
מאנגלית: אריה ענני, מהדורה שניה, תלאביב,
"אנקור", (דפוס "חברות"), תשי"ד, 335 ע', 8°.
בראש השער: פיר לא-מיר, — שם המקור: Pierre
La Mure: Moulin rouge.

887 ליכטנבאום, יוסף [Josef Lichtenbaum].
מספרי העולם, סדרה א': מבזק עד מופסן.
ירושלים, אחיאסף, (דפוס "המערב", 1954), 334 [1]
ע', 8°.

מונוגרפיות על בלזק, הוגו, ריומה, מרימי, סאנד,
דישראל, אנדרסן, שטיפטר, פו, גוגול, תקרי, דיקנס,
אוארבך, גונצ'וב, טורגניב, קלר, אליוס, פונטנה,
מולסטולי, דוסטובסקי, פלובר, ק. פ. מאיר, טולסטוי,